

STRESZCZENIE

Głównym celem dysertacji było określenie uwarunkowań jakości relacji rówieśniczych dzieci w edukacji wczesnoszkolnej. Na podstawie literatury przedmiotu przedstawiono teoretyczne aspekty uwarunkowań relacji rówieśniczych – determinanty osobowe, rodzinne, społeczne i kulturowe. W pierwszym rozdziale pracy omówiono relacje osobowe, zdefiniowano kluczowe dla pracy pojęcie i zaprezentowano taksonomię relacji. W tej części pracy scharakteryzowano również człowieka jako byt relacyjny, omówiono definicję relacji rówieśniczych oraz typy tych relacji wśród dzieci w młodszym wieku szkolnym. Drugi rozdział pracy dotyczy natomiast uwarunkowań osobowych – cech temperamentu dziecka i jego nieśmiałości jako cechy warunkującej nawiązywanie relacji, ale również jako źródła zachowań lękowych, przewlekłych chorób czy zaburzeń w nabywaniu kompetencji społecznych. Omówiono różnego typu uwarunkowania, które przekładały się na funkcjonowanie dziecka w grupie rówieśniczej. Oglądowi zostały poddane determinanty rodzinne, tzn. czynniki wpływające na wczesne doświadczenia dziecka i ich związek z budowaniem relacji społecznych. Poruszono w tym miejscu również problem zaburzeń relacji rodzinnych, będących źródłem trudności w relacjach rówieśniczych. Kolejny omówiony typ to uwarunkowania społeczne, które odnosiły się do klasy szkolnej jako grupy rówieśniczej czy roli nauczyciela w budowaniu relacji między dziećmi. Przedmiotem omówienia stały się również zależności pomiędzy trudnościami i niepowodzeniami szkolnymi dziecka a jego relacjami rówieśniczymi oraz relacje rówieśnicze dzieci zdolnych. Natomiast uwarunkowania kulturowe odnosiły się do pozycji socjoekonomicznej rodziny dziecka oraz poziomu wykształcenia rodziców, jak również kultury domu rodzinnego. Pogłębiona lektura literatury przedmiotu dała asumpt do wieloaspektowej, dokładniejszej analizy badań i wyprowadzenia pogłębionych wniosków w zakresie prezentowanego tematu. Zastosowanie techniki socjometrycznej pozwoliło na przebadanie uwarunkowań relacji rówieśniczych, które stały się podstawą do wyodrębnienia spośród grupy uczniów, jaką jest klasa szkolna, grupy o wysokiej i niskiej jakości relacji rówieśniczych. Badania własne zostały przeprowadzone dwuetapowo. Etap pierwszy obejmował badanie pilotażowe zrealizowane w grudniu 2014 roku z udziałem dwudziestu uczniów klasy pierwszej. W styczniu 2016 roku przystąpiono do drugiego etapu (właściwego). Uczestniczyło w nim 349 uczniów w wieku 6-10 lat (178 dziewczynek i 171 chłopców). Grupa ta wzięła udział w badaniu „Plebiscytem życzliwości i niechęci”, ankietą dla ucznia oraz wykonała rysunki

i prace pisemne na temat „Moja klasa”. Drugą grupą biorącą udział w badaniach na tym etapie byli rodzice badanych uczniów. Dla rodziców przygotowano ankietę dla rodzica, w której wzięły udział 302 osoby. Trzecią badaną grupą na tym etapie byli wychowawcy klas – 16 nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, którzy wypełnili ankietę dla nauczyciela. Zastosowanie „Plebiscytu życzliwości i niechęci” w wypadku uczniów pozwoliło na wyłonienie grup dzieci o bardzo wysokim, wysokim, średnim, niskim oraz bardzo niskim poziomie relacji rówieśniczych. Dalszym analizom poddano dane tych uczniów, którzy prezentowali bardzo wysoką (66 osób) i bardzo niską (57 osób) jakość relacji rówieśniczych. Analiza wyników badań własnych wskazała, że czynnikami, które mają wpływ na wysoki poziom relacji rówieśniczej w badanej grupie, są między innymi: pochodzenie z rodziny pełnej, preferowany przez rodziców partnerski styl wychowania. Natomiast na niski poziom relacji rówieśniczej wpływa naganne zachowanie dziecka.

Z przeprowadzonych badań wynika istotny pragmatycznie wniosek, iż cenną pomocą dla ucznia o niskiej relacji rówieśniczej na etapie edukacji wczesnoszkolnej jest nie tylko wsparcie ze strony nauczyciela-wychowawcy, ale również pozytywna postawa rodzicielska i zaangażowanie rodziców w proces wychowawczy.

Słowa kluczowe: relacje osobowe i rówieśnicze, edukacja wczesnoszkolna, uwarunkowania osobowe, rodzinne, społeczne i kulturowe, młodszy wiek szkolny, temperament, nieśmiałość, niepowodzenia szkolne, dziecko zdolne, uczeń, rola nauczyciela, postawa rodziców, grupa badawcza, technika socjometryczna, grupa o wysokiej i niskiej relacji rówieśniczej, program wychowawczy